

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir

anatolivar

Anadolu'da Zeytin
Üreticisi Toplulukların
Güçlendirilmesi Projesi

Zeytin Postası

Sayı 1, Kış 2025

İÇİNDEKİLER

ANATOLİVAR'DAN

2-3

Anatolivar'ın ilk yılını tamamladık

4-5

Proje Tanıtımı

6

Biz Kimiz ve Ortaklarımız

7-9

İklim Değişikliği ve Zeytincilik Mevcut Durum Analizi
Orkun Doğan - Yerküre Yerel Çalışmalar Kooperatifi

10-11

ZEYTiNÂLEM

Zeytinlikleri Korumak Akdeniz Biyolojik Çeşitlilik Sıcak Noktasını Korumaktır
Levent Erkol- Doğa Koruma Uzmanı / Proje Evi Kooperatifi

12-13

ZEYTiNOMİK

Dünyada ve Türkiye'de Zeytinciliğin Güncel Durumu ve Gelecek Öngörülerini
Dr. Mustafa Tan - Ulusal Zeytin ve Zeytinyağı Konseyi (UZZK) Yönetim Kurulu Başkanı

14-15

ZEYTiNNÂME

Geleneksel Zeytin Yetiştiriciliğimiz UNESCO Acil Koruma
Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'nde!

16-17

ZEYTiNYANI

Zeytin Atlası

18-20

ZEYTiNYEŞİLİ

Avrupa Yeşil Mutabakatı ve Sürdürülebilir Tarım

Anatolivar'ın İlk Yılını Tamamladık

Anatolivar – Anadolu'da Zeytin Üreticisi Toplulukların Güçlendirilmesi Projesi'nin ilk yılını geride bıraktık. 2024 bizim için büyük heyecanla başladığımız, nasıl geçtiğini anlamadığımız, yorucu olmakla birlikte şevkle çalıştığımız bir yıl oldu.

Bir yıl boyunca Anadolu'da binlerce kilometre yol katettik; tüm proje alanlarında üreticilerle, kurumlarla, sivil toplum kuruluşlarıyla, akademisyenlerle, kısaca bizimle zeytine dair konuşmak isteyen herkesle görüşmeler yaptık. Zeytinlikleri gezdik; daha önce bilmediğimiz zeytin çeşitlerini ve üretim yöntemlerini yakından tanıdık. Bu görüşmelerin sonucunda zeytincilik ekosistemindeki tüm aktörlerin iklim değişikliği ve Avrupa Yeşil Mutabakatı'yla ilgili bilgi ve farkındalık düzeyini, bu bağlamda tutum ve davranışlarını ve iklim değişikliğinin Anadolu'da zeytin üretimine etkilerini ortaya koyan bir mevcut durum analizi ortaya çıktı. Geniş kapsamlı bir rapor olarak zeytin sektörünün tüm bileşenleriyle paylaşacağımız bu çalışma iklime dirençli ve sürdürülebilir zeytincilik için stratejik öneriler geliştirirken, sektörün iklim değişikliğiyle mücadeleye katkı sağlayacak bir dönüşüm sürecine nasıl hazırlanabileceğini de tartışıyor.

Proje alanlarında yaptığımız bu gezilerde projenin son yılında hayata geçecek Zeytin Atlası için gerekli verilerin toplanması çalışmalarına da başladık. Bunun için üreticilerle görüşmeler yaparken kimi zaman zeytin hasatlarına, kimi zaman zeytinin yağa dönüşümüne tanık olduk. Ayrıca Atlas'a girecek yerel ve nadir zeytin çeşitlerinin ve çevrelerindeki peyzajların tespit edilmesi yolunda da önemli adımlar attık. Bu çalışmalarımız 2025 yılında da tüm hızıyla devam edecek.

Yine Anatolivar'ın en önemli ve özel çıktılarından biri olmasını beklediğimiz ve projenin tüm aşamalarının kaydını tutacak olan belgesel filmimizin çalışmaları da projenin ilk yılında başladı. Arazi çalışmalarının çekimlerinden oluşturulan ilk kısa filmleri 'İklim Serisi' adı altında Anatolivar YouTube kanalında takibe alabilirsiniz. Ayrıca tüm paydaşlarımıza ve kamuoyuna ulaşmak üzere projenin başından beri, sosyal medya kanallarını yoğun olarak kullanıyoruz. Anatolivar'ın

Instagram, Facebook, LinkedIn ve X hesaplarından etkinliklerimizden haberler, ilgili konularda güvenilir bilgiler, arazi çalışmalarından fotoğraf ve videolar paylaşıyoruz.

2024 yılında "Olive Tech Fuarı", "Türkiye Slow Food Toplulukları Bilgilendirme Buluşması", uluslararası Slow Food Ağı tarafından her iki yılda bir İtalya'nın Torino kentinde düzenlenen "Terra Madre", Ayvalık'ta ASKEV ASKEV'in (Bilginer-Melin Ayvalık Sanat Kültür ve Eğitim Vakfı) düzenlediği "Yemek Kültürü Üzerine Sohbetler" ve "1. Tarsus SARIULAK Zeytin Şenliği ve Slow Food Zeytin Pazarı" gibi etkinliklerde Projemizi sektörün tüm aktörlerine ve zeytin seven, konuyla ilgilenen herkese anlatma, hedeflerimizi yapacaklarımızı paylaşma olanağı bulduk.

Projenin ilk yılının son büyük etkinliği, 7 Ocak 2025 Salı günü İzmir Zeytincilik Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü'nün ev sahipliğinde büyük heyecanla gerçekleştirdiğimiz "Anatolivar Projesi ve İklim Değişikliği Çağında Türkiye'de Zeytinciliğin Mevcut Durumu Çalıştayı" idi. Çok geniş bir katılımın olduğu Çalıştay'da hem Anatolivar'ı anlattık hem de tamamlanan zeytincilik sektörü mevcut durum analizinin sonuçlarını paylaştık. Ayrıca çeşitli kurumlardan konuyla ilgili uzmanların da katkılarıyla zeytinciliğimizi teknik, kültürel, ekonomik, sosyo-ekolojik ve biyolojik çeşitlilik gibi farklı bağlamlarda detaylı bir şekilde değerlendirme imkânımız oldu.

2024 zeytin sektörünün bileşenleri ile kalıcı ilişkiler geliştirdiğimiz ve birçok yerde destek aldığımız, böylece Anatolivar'ın geleceği için gönüllü ortaklıklar kurduğumuz bir yıl oldu. 2025'te de sizlerin de desteğiyle, aynı heyecanla çalışarak proje alanlarında ihtiyaca yönelik eğitimler, webinarlar gerçekleştirmeye, Zeytin Atlası'nı ve rehber kitabımızı hazırlamaya, Slow Food etkinlikleri düzenlemeye ve bir iletişim kampanyası yürütmeye devam edeceğiz.

UYGARLIK YARATAN AĞAÇLARIN BELKİ DE İLKİ DİYEBİLECEĞİMİZ ZEYTİNİN BU TOPRAKLARDA YETİŞTİRİCİLİĞİ 3.000 YILI AŞKIN GEÇMİŞE SAHİP. ZEYTİNCİLİK GÜNÜMÜZDE TÜRKİYE'DE TESCİLLİ 100'E YAKIN ÇEŞİDİYLE 400.000 CİVARI AİLENİN GEÇİMLİK EKONOMİSİNİ OLUŞTURUYOR. TÜRKİYE'NİN AKDENİZ HAVZASI'NDAKİ KONUMU, BİYOCOĞRAFİK ÖZELLİKLERİ, İKLİMİ VE TOPRAK KOŞULLARI YÜZYILLAR BOYUNCA HER BİRİ TAT, AROMA VE BESİN DEĞERİ AÇISINDAN BENZERSİZ ÖZELLİKLERE SAHİP YEREL ZEYTİN ÇEŞİTLERİNİN ORTAYA ÇIKMASINA NEDEN OLMUŞ.

Bugün bu topraklarda zeytinciliğin ülkenin ekonomik kalkınmasına katkısı hak ettiği seviyenin oldukça altında kalıyor. İnsan kaynaklı tehditlerin yanı sıra, iklim krizine bağlı aşırı hava olayları, ani sıcaklık değişimleri, su stresi ve hastalıkların şiddetli gelişimi gibi etkenler de geniş zeytinlik alanları ve üreticileri olumsuz etkiliyor. Yaşanan sorunların çözümüne ufak da olsa bir katkı sağlamak amacıyla Proje Evi Kooperatifi olarak, uzun adı "Avrupa Yeşil Mutabakatı Hedeflerine Ulaşılması Yolunda Türkiye'de Zeytin Üreticisi Toplulukların Kapasitesinin Geliştirilmesi Projesi" olan Anatolivar Projesi'ni başlattık. Avrupa Birliği'nin maddi desteğiyle yürüttüğümüz projemizin ortakları Türkiye'den **Ulusal Zeytin ve Zeytinyağı Konseyi** ile İtalya'dan **Slow Food**. Ayrıca Yerküre Yerel Çalışmalar Kooperatifi, Tarsus Slow Food Yeryüzü Pazarı Derneği ve Tarsus Ticaret Odası projenin iştirakçileri arasında yer alıyor. 3 yıl sürecek **ANATOLİVAR** Projesi'ni Türkiye'de zeytinciliğin yoğun olarak yapıldığı Marmara, Kuzey Ege,

Orta Ege, Güney Ege, Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yürütüyoruz. Avrupa Yeşil Mutabakatı projemizin temel taşlarından birini oluşturuyor. Odak alanlarından biri "sürdürülebilir tarım" olan Mutabakat zeytincilik sektöründe yaşanan iklim kaynaklı sıkıntıların aşılması yolunda önemli bir fırsat sunuyor bize. Yeşil Mutabakat "Tarladan Sofraya" Stratejisiyle tarımın iklim değişikliği ile mücadelede önemli bir araç olarak kullanılacağı doğa dostu bir yapıya dönüşmesini destekliyor.

AMACIMIZ

3 yıl sürecek **ANATOLİVAR** Projesiyle zeytin ve zeytinyağı sektöründe sürdürülebilir ve iklime uyumlu tarım uygulamalarının ve üretim şekillerinin artması, Avrupa Yeşil Mutabakatı'nın "sürdürülebilir tarım", "sürdürülebilir üretim ve tüketim", "iklim eylemi" hedeflerine ilişkin politikaların teşvik edilmesi ve böylece geleneksel zeytinciliğin ve zeytin çeşitlerinin korunması yolunda adımlar atmaya amaçlıyoruz.

ÇALIŞMALARIMIZ

İlk olarak zeytincilik ekosisteminin iklim değişikliği ve sürdürülebilirlik bağlamında mevcut durumunu, Avrupa Yeşil Mutabakatı ve Türkiye Yeşil Mutabakat Eylem Planı hakkındaki farkındalığını tespit etmeye ve sürdürülebilir ve iklime uyumlu tarım uygulamalarının geliştirilmesi için ihtiyaçları anlamaya yönelik bir durum analizi gerçekleştiriyoruz. Yürüttüğümüz yoğun haritalama ve bilgi toplama çalışmaları sonucunda yerel ve iklime dirençli zeytin çeşitlerinin coğrafi dağılımını ve doğa dostu zeytin üreticilerini kapsayan, kullanışlı bir çevrimiçi **Zeytin Atlası** oluşturuyoruz. Bu atlas basılı olarak da yayımlanacak.

Projenin 2. ve 3. yıllarında üretici ve tüketici sivil toplum kuruluşlarına, küçük üreticilere ve meslek odalarına yönelik yüz yüze ve çevrimiçi eğitimler, atölye çalışmaları, teknik bilgilendirmeler, deneyim paylaşımları gerçekleştireceğiz. Bu şekilde sürdürülebilir tarım uygulamalarına geçiş, pazara erişim

ve geçim kaynaklarının iyileştirilmesi konularında destek sağlamayı arzuluyoruz.

Üreticiler, sivil toplum kuruluşları, ilgili devlet kurumları gibi tüm paydaşlar arasında bağların kuvvetlendirilmesine, ağ ve ortaklıklar kurulmasına yönelik çalışmalarımız da olacak. 2025 ve 2026'da zeytin üreticileri ile tüketicilerini, tarım ve gıda konularında çalışan sivil toplum kuruluşlarını, gıda topluluklarını, kooperatifleri, kısaca sektörün tüm aktörlerini bir araya getiren birer Slow Food etkinliği gerçekleştireceğiz. Proje boyunca üretici ve tüketiciler arasında konuya dikkat çekmek amacıyla tüm iletişim kanallarını kullanıyoruz. Bu amaçla projenin tüm aşamaları gösteren konuyla ilgili farkındalık oluşturacak bir belgesel filme de imza atacağız. Bu yolculuğumuzda bizi takip edin.

ANATOLIVAR ile ilgili [daha fazla bilgi için tıklayın](#)

PROJE YÜRÜTÜCÜSÜ

S. S. PROJE EVİ EĞİTİM, ÇEVRE KORUMA VE SOSYAL İŞLETME KOOPERATİFİ

2005 yılında, Avrupa Birliği ile ilgili kurumlarda ve sivil toplum kuruluşlarında çeşitli çalışmalar yapmış uzmanların bir araya gelmesiyle kurulmuştur. Kâr amacı gütmeyen kooperatif bünyesinde, öncelikli olarak çevre, doğa koruma, ekosistem hizmetleri, tarım-gıda ve sürdürülebilirlik konu başlıkları olmak üzere 'Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları' ve 'Avrupa Yeşil Mutabakatı' doğrultusunda topluma katkı sağlayacak projeler geliştirip yürütülmektedir. Ayrıca sivil toplumun gelişmesi, katılımcılık, demokrasi, haklar, sürdürülebilir kalkınma, doğa ve ekosistem koruma ve kapasite artırımı gibi konularda başta sivil toplum örgütleri olmak üzere çok çeşitli aktörlere fikirlerini hayata geçirmeleri ve strateji ve politika geliştirmeleri konularında destek vermektedir.

Proje Evi Kooperatifi hakkında daha detaylı bilgi için: <https://www.proje.info/>

PROJE ORTAKLARI

ULUSAL ZEYTİN VE ZEYTİNYAĞI KONSEYİ (UZZK)

Zeytin ve zeytinyağı üreticileri ile zeytin bitkisinden elde edilen asıl ve yan ürünlerin ticaretini yapan tüccarlar, sanayiciler ve /veya bunların oluşturdukları birlikler, dernekleri kooperatifler ve zeytin ve zeytinyağı ile ilgili araştırma ve eğitim kurumları, meslek odaları ve sivil toplum kuruluşlarının bir araya gelerek oluşturdukları tüzel kişiliği haiz sektörün çatısı niteliğinde bir sivil toplum kuruluşudur. UZZK her sene Bornova Zeytincilik Araştırma Enstitüsü ile işbirliği içinde Türkiye Zeytin ve Zeytinyağı Rekoltesi Raporu'nu hazırlamaktadır.

Proje kapsamında mevcut durum analizi, veri toplama ve envanter oluşturma, üreticilere yönelik eğitim ve teknik yardım sağlama, ağ oluşturma, savunuculuk toplantıları, zirveler, çevrimiçi farkındalık kampanyası ve Zeytin Atlası hazırlama gibi konulara destek sağlamaktadır.

UZZK hakkında daha detaylı bilgi için sosyal medya hesaplarını takip edin: [@uzzk.turkey](https://www.instagram.com/uzzk.turkey)

SLOW FOOD

Slow Food herkesin iyi, temiz ve adil gıdaya erişimini sağlamayı amaçlayan küresel bir harekettir. İtalya'da 1986 yılında kurulan ve şu anda 160'tan fazla ülkede faaliyet gösteren Slow Food dünya çapında yerel topluluklar ve aktivistler ağı halinde hareket etmektedir. Bireylerin kültürel ve biyolojik çeşitliliği savunmak, gıda eğitimini teşvik etmek ve hem kamu hem de özel sektörde politikaları etkilemek için çalışmalar yaptığı bir oluşumdur. Slow Food'un çalışmaları, geçimlerini yaşadıkları topraklara saygı duyarak kaliteli gıda üretmeye dayandıran geniş bir üretici ağı oluşturmaya ve daha iyi, daha bilinçli gıda seçimleri yapabilmeleri için tüketicilerin bilgi ve becerilerini artırmaya yöneliktir.

Proje kapsamında savunuculuk çalışmaları, üreticilere yönelik eğitim ve teknik yardım sağlama, çevrimiçi farkındalık kampanyası ve Zeytin Atlası hazırlama gibi konulara destek sağlamaktadır.

Slow Food hakkında daha detaylı bilgi için: <https://www.slowfood.com/>

Slow Food®

İklim Değişikliği ve Zeytincilik Mevcut Durum Analizi

Orkun Doğan

Yerküre Yerel Çalışmalar Kooperatifi

Fernand Braudel, Akdeniz'i anlatırken onun tarihini yalnızca insanlar ve olaylar üzerinden değil aynı zamanda doğanın kendisiyle de derin bir ilişki içinde ele alır. Braudel'e göre zeytin ağacı bu bölgenin köklü sembollerinden biridir. Zeytin Akdeniz'in "uzun süreli" tarihsel akışında hem kültürel hem de ekonomik hayatın temel taşlarından birini oluşturur. İnsanlar bu ağaç ile toprağa kök salmış, geleneklerini ve geçimlerini ona borçlu olmuştur.

Günümüzde ise küresel iklim değişikliği ve biyoçeşitlilik kaybı zeytin ağacı ile Akdenizlilerin arasındaki bu kadim ilişkiyi sarsacak derecede etki yaratmaktadır. Akdeniz Bölgesi diğer bölgelerden farklı olarak iklim değişikliğinin etkilerini daha şiddetli hissetmektedir. Bölgede ılıman ve nemli kışlar, sıcak ve kurak yazlar karakteristik bir iklim yapısı oluştururken bu düzenin iklim değişikliği nedeniyle bozulmaya başladığı görülmektedir. Özellikle artan sıcaklıklar, kuraklık ve yağış düzensizlikleri bölgedeki su kaynaklarını tehdit etmekte ve bu durum tarımsal üretim üzerinde doğrudan bir baskı oluşturarak verimliliği olumsuz etkilerken

tarımsal faaliyetleri de daha kırılgan hale getirmektedir.

İklim değişikliği senaryolarına göre Akdeniz Bölgesi'nde tarımsal üretim büyük oranda olumsuz etkilenecektir. Özellikle zeytin ve üzüm gibi Akdeniz'e özgü ürünlerin üretimi iklim koşullarındaki aşırı değişimler nedeniyle risk altına girecektir. Bunun yanında, zararlılar ve hastalıklar daha yaygın hale gelerek tarımsal üretimdeki kayıpları artıracaktır. Uzun vadede bu bölgede tarımsal verimliliğin ciddi şekilde azalması ve üretim alanlarının kuzeye kayması beklenmektedir. Ayrıca Dünya'nın en zengin biyoçeşitlilik sıcak noktalarından biri olan Akdeniz Havzası'nda iklim değişikliğinin etkisiyle yerel türler ve habitatlar yok olmaktadır. Zeytin ağacı kuraklığa dayanıklı yapısı ve uzun ömürlü oluşuyla bilinmekle birlikte iklim değişikliği sonucu artan aşırı hava olayları bu ağaçlar üzerinde de ciddi baskı yaratmaktadır. İklimsel döngünün bozulması zeytinin hem üretim verimini hem de kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Kuraklık, aşırı sıcaklık dalgaları ve yağış düzensizlikleri zeytin ağaçlarının su

stresini artırmakta, meyve verme dönemlerinde verimi düşürmektedir. Özellikle ısı dalgalarının yoğunlaştığı yaz aylarında ağaçlar ciddi su kaybı yaşarken zeytinin yağa dönüşüm süreci de zarar görmektedir.

İklim değişikliği senaryolarına göre zeytinciliğin geleceği daha da zorlayıcı olacaktır. Sıcaklıkların 2°C veya daha fazla artması zeytin yetiştirilebilecek alanları daraltacak ve zararlı böcek türlerinin yayılması gibi ek sorunlar getirecektir. Özellikle Anadolu'nun güneyi gibi sıcak bölgelerdeki üreticiler daha fazla su stresi ve zararlı artışlarıyla karşılaşabileceklerdir. Dolayısıyla verim kayıpları küçük üreticilerin geçim kaynaklarını daha da kırılgan hale getirebilecektir.

MEVCUT DURUM ANALİZİ

Anatolivar Projesi'nin ilk önemli faaliyeti Türkiye'de zeytincilik ekosistemindeki aktörlerin iklim değişikliği ve Avrupa Yeşil Mutabakatı özelinde farkındalıklarını ortaya koyacak bir mevcut durum analizi gerçekleştirmek olmuştur. Araştırma tasarımının proje iştirakçisi Yerküre Yerel Çalışmalar Kooperatifi ile birlikte yapıldığı çalışmanın saha araştırmaları ve veri toplama süreçleri Dissensus Araştırma tarafından gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışma, Anadolu'da üreticilerin, sivil toplum örgütlerinin ve ilgili diğer aktörlerin Yeşil Mutabakat ve iklim değişikliği konularındaki mevcut bilgi düzeylerini, iklim değişikliğinin zeytin üretimine olan etkilerinin sektör bileşenleri tarafından nasıl değerlendirildiğini analiz etmek üzere tasarlanmıştır. Araştırma sonuçlarına bağlı olarak iklim değişikliğine dirençli ve sürdürülebilir zeytinciliğin üreticiler tarafından benimsenmesi ve yaygınlaşması konusunda izlenecek stratejiler belirlenecek ve bu stratejilere dönük olarak farklı bölgelerde eğitim ve farkındalık çalışmaları gerçekleştirilecektir.

MEVCUT DURUM ANALİZİNİN ODAKLANDIĞI ARAŞTIRMA BAŞLIKLARI

1. İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ FARKINDALIĞI VE ALGISI:

Türkiye'nin farklı zeytincilik bölgelerindeki üretici toplulukların ve diğer aktörlerin iklim değişikliğine dair farkındalık seviyelerinin anlaşılması hedeflenmiştir.

2. İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN BÖLGESEL ETKİLERİ:

Türkiye'nin farklı zeytincilik bölgelerinde iklim değişikliğinin üretime, rekolteye, periyodisiteye,

zeytin ve zeytinyağında ürün kalitesine etkileri incelenmiştir.

3. YEREL ZEYTİN ÇEŞİTLERİNİN DAYANIKLILIĞI:

Farklı bölgelerde yetişen yerel zeytin çeşitlerinin iklime dirençliliği ve üreticilerin bu çeşitlere bakış açısı değerlendirilmiştir.

4. ÜRETİCİLERİN UYUM STRATEJİLERİ:

Üreticilerin iklim değişikliğine karşı aldığı önlemler, geliştirdikleri uyum stratejileri araştırılmıştır. Geleneksel yöntemlerin iklim değişikliğinin etkilerinin azaltılmasında etkili olup olmadığı incelenmiştir.

5. SÜRDÜRÜLEBİLİR ZEYTİNCİLİK İÇİN

STRATEJİLER: Sürdürülebilir ve iklim değişikliğine dirençli bir zeytincilik için üreticilerin görüşleri ve önerileri toplanmıştır.

6. AVRUPA YEŞİL MUTABAKATI FARKINDALIĞI:

Zeytincilik sektöründe faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları (STK), meslek odaları ve üretici örgütlerinin Avrupa Yeşil Mutabakatı ile ilgili farkındalık düzeyleri araştırılmış, zeytincilik sektöründe Avrupa Yeşil Mutabakatı hedeflerinin gerçekleştirilmesine yönelik imkânlar sorgulanmıştır.

YÖNTEM

Bu amaçlar doğrultusunda hem kantitatif hem kalitatif olmak üzere karma bir araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Çalışmanın adımları şu şekilde özetlenebilir:

1. MASA BAŞI ÇALIŞMASI: İklim değişikliğinin zeytinciliğe etkileri ve Avrupa Yeşil Mutabakatı'nın zeytincilikle bağlantısına dair mevcut literatürün yanı sıra, Mutabakatın sürdürülebilir tarım hedefleri ile iklime dirençli zeytincilik yöntemlerinin ne şekilde örtüştüğü, zeytincilikte yeşil dönüşüm imkânlarının neler olabileceğiyle ilgili akademik çalışmalar ve

raporlar incelenmiştir. Bu bilgilere dayanarak görüşme ve anket soru formları oluşturulmuştur. Ayrıca Türkiye’de zeytincilik ekosistemi haritalandırılarak veri toplama sürecinde başvurulacak kilit uzmanlar belirlenmiştir.

2. ANKET ÇALIŞMASI: Proje Evi ve Yerküre Kooperatifi tarafından zeytincilik ekosisteminde başta sivil toplum kuruluşları olmak üzere tüm paydaşlara yönelik bir çevrimiçi anket formu hazırlanmıştır. Anket, proje ortağı UZZK ve Proje Evi Kooperatifi tarafından yaklaşık 200 kişi ve kuruma ulaştırılmış, 111 anket formu tamamlanarak analize dahil edilmiştir.

3. YÜZ YÜZE DERİNLEMESİNE GÖRÜŞMELER: Masa başı çalışması ile yapılan paydaş analizi neticesinde zeytincilik ekosistemi içindeki aktörler üreticiler, özel sektör kuruluşları (fabrikalar, zeytin ve zeytinyağı üreten firmalar vb.), sivil toplum kuruluşları, akademisyenler ve kamu kurumu temsilcileri olmak üzere 5 gruba ayrılmıştır. Türkiye’deki 6 ana zeytin üretim bölgesinde Mayıs–Eylül ayları arasında toplam 115 görüşme gerçekleştirilerek 150 kişinin görüşü alınmıştır. Mülakatlar görüşmecinin zeytinle ve zeytin ağacıyla olan ilişkisi ve yaşadığı bölgede zeytinciliğe dair son yıllardaki gözlemleriyle başlayıp iklim değişikliği ile ilgili sorularla devam etmiştir. Her görüşmede iklim değişikliğine dirençli ve sürdürülebilir zeytincilik pratikleri, bu pratiklerin benimsenmesi ve yaygınlaştırılması için kimlerin neler yapması gerektiği konuşulmuştur.

ARAŞTIRMANIN ÖN BULGULARI

Ekim ayı başı itibarıyla Mevcut Durum Analizi çalışmasının veri toplama aşamasının sonuna gelinmiştir. Mevcut durumda toplanan verilerin derlenmesi, anketlerin kodlanması ve veri temizliği, mülakatların deşifresi ve kodlanmasına devam edilmektedir. Bu süreçte proje ekibi ve araştırmacılar bir araya gelerek saha gözlemlerini ve çıkarımlarını paylaşmışlardır. Henüz analizler tamamlanmadığı için kapsamlı bir değerlendirme yapılması mümkün olmasa da yapılan ilk değerlendirmelerde ortaya konan bazı hususlar şunlardır:

- Zeytin üretimi, iklim değişikliğinin Akdeniz’deki etkilerinden küresel ölçekte ciddi şekilde etkilenmektedir. İklim değişikliğinin zeytin üretimi üzerindeki olumsuz etkilerinin atmosferdeki ortalama sıcaklık seviyelerinin yükselmesiyle günden güne artacağı tahmin edilmektedir.

- İklim değişikliği Türkiye’de zeytin üretimine elverişli bölgelerin kuzeye ve daha yüksek rakımlı alanlara doğru kaymasına yol açacaktır.
- İklim değişikliğine bağlı olarak aşırı hava olaylarının görülme sıklığının ve şiddetinin artması neticesinde zeytin ağaçlarının gelişimi, zeytin üretiminde toplam rekolte, periyodisite, zeytin ve zeytinyağı kalitesi olumsuz olarak etkilenmektedir.

- Her bölgede paydaşlar arasında zeytincilikle iklim değişikliği arasındaki ilişkiye dair genel bir farkındalığın olduğu gözlemlenmiştir. Ancak her bölgede bölgenin iklim özelliklerine, coğrafyaya bağlı olarak iklim değişikliğinin algılanması ve anlamlandırılması farklılaşmaktadır.

- Zeytincilik ekosisteminde iklim değişikliği en çok kuraklık ve su kıtlığı ile ilişkilendirilmektedir.

- Son yıllarda yapılan yatırımlar, uygulanan teşvikler ve tarımda yaşanan dönüşüm neticesinde Türkiye’de her bölgede zeytin ağacı sayısı ciddi oranda artmıştır. Her bölgede Gemlik ve Edremit (Ayvalık) çeşidinin teşvik edilmesi neticesinde son 20 yılda tesis edilen zeytinliklerin çoğunda bu çeşitler dikilmiştir. Yerel zeytin çeşitlerine ve bunların iklim değişikliği karşısındaki performanslarına dair farkındalık ve bilgi seviyesi çok düşüktür.

- İklim değişikliğinin etkileri bilinse de, iklim değişikliğine uyum ve mücadeleye yönelik tarımsal üretim pratiklerine dair bir ortak yaklaşımın olmadığı gözlemlenmiştir.

- İklim değişikliğinin etkilerini hafifletmek için daha çok pestisit, daha fazla su, daha fazla gübre kullanmayı ve daha fazla toprak işlemeyi tercih eden hatırı sayılır ölçüde üretici bulunmaktadır.

- Avrupa Yeşil Mutabakatı, Mutabakat’ın sürdürülebilir tarım hedefleri ve bunun zeytincilik sektörüne olası yansımalarına dair bilgi ve farkındalık seviyesi yalnızca üreticiler değil tüm ekosistem bileşenleri nezdinde düşüktür. Bu ön bulgular, Türkiye’de zeytincilik ekosisteminde iklim değişikliğinin ve zeytincilik özelindeki etkilerinin ne olduğuna dair gözlem ve deneyimlerden gelen genel bir farkındalık seviyesi olduğuna işaret etmektedir. Bununla birlikte iklim değişikliğine uyum stratejileri konusunda bir mutabakatın, ortak bir anlayışın ve kolektif bir eylemin henüz yeterince olgunlaşmadığı da çarpıcı bir diğer sonuçtur.

Zeytinâlem

Zeytinlikleri Korumak Akdeniz Biyolojik Çeşitlilik Sıcak Noktasını Korumaktır

Levent Erkol
Doğa Koruma Uzmanı/
Proje Evi Kooperatifi

Geleneksel zeytinlikler, Akdeniz kültürünün bir sembolü olmaktan çok daha fazlasıdır. Aynı zamanda Dünyanın en önemli biyoçeşitlilik sıcak noktalarından biri olan Akdeniz Havzası'nda yaşayan ekosistemlerdir. Bu bölgeye yayılmış 30 milyon hektardan fazla zeytinlik, yerel biyoçeşitlilik üzerinde çok önemli bir etkiye sahiptir ve birçoğu endemik ya da tehdit altında olan sayısız bitki ve hayvan türünün yaşamını desteklemektedir.

Biyοçeşitlilik Sıcak Noktaları, endemik türler açısından zengin ve insan faaliyetleri tarafından tehdit edilen, önemli biyolojik çeşitlilik potansiyeline sahip bölgelerdir. Bir bölgenin biyolojik çeşitlilik sıcak noktası olarak nitelendirilebilmesi için endemik olarak en az 1.500 damarlı bitki türü içermesi ve tipik olarak tarım, kentleşme veya ağaç kesimi gibi faaliyetler nedeniyle doğal bitki örtüsünün en az %70'ini kaybetmiş olması gerekir. Yeryüzünde karasal alanların yaklaşık %2,4'ünü kaplamakla birlikte, dünyadaki endemik bitki türlerinin yarısından fazlasına ve ayrıca kuş, memeli, sürüngen ve amfibi türlerinin yaklaşık %43'üne doğal yaşam ortamı sağlayan 36 biyolojik çeşitlilik sıcak noktası bulunur.

Bu Biyoçeşitlilik Sıcak Noktalarından birini oluşturan, Türkiye'nin Akdeniz ve Ege kıyıları da kapsayan Akdeniz Havzası 25.000 bitki türü barındırmasıyla bilinmekte olup bunların %60'ı endemiktir. Özellikle düşük girdili sistemler olan geleneksel zeytinlikler, birçok tür için kritik yaşam alanları sağlar. Bu zeytinlikler, böceklerden kuşlara, sürüngenlerden memelilere kadar, birçoğu bölgesel veya küresel seviyede tehlike altında olan çok çeşitli yaşam formuna ev sahipliği yapar.

Örneğin, Türkiye'deki Bafa Gölü çevresinde yaşayan saz kedisi *Felis chaus* Schreber, 1777, bu bölgedeki zeytinlikler ve sulak alanların birleşiminde barınak ve avlanma alanı bulur. Bu çekingen yırtıcı için bu peyzaj, hem yaşam hem

de beslenme alanı sunmaktadır. Benzer şekilde, küresel ölçekte tehlike altında olan ve çarpıcı renkleriyle dikkat çeken gökkuzgunlar *Coracias garrulus* L., 1758 ile özellikle eski yerleşimlerde yaşamayı tercih eden küçük kerkenez *Falco naumanni* Fleischer, 1818 zeytinlikleri beslenme alanı olarak kullanmaktadır. Küçük bir göçmen ötücü kuş olan karabaşlı ötleğen *Sylvia atricapilla* (L., 1758) de bu zeytinliklerin önemli sakinlerindedir. Böcekler ve meyvelerle beslenen bu kuş, zeytinliklerdeki çeşitli bitki örtülerinden yararlanmaktadır.

Geleneksel zeytinlikler hem biyoçeşitlilik hem de insan toplulukları için önemli ekosistem hizmetleri sağlarlar. Akdeniz'in engebeli arazilerinde erozyonu önlemeye yardımcı olurken, su tutma kapasitelerini artırarak sınırlı su kaynaklarının daha iyi yönetilmesine katkıda bulunurlar. Zeytin ağaçları, iklim değişikliğinin etkilerini hafifletirken karbon yutakları olarak görev yapar ve derin kök sistemleriyle sağlıklı bir toprak yapısını ve verimliliği desteklerler.

Ayrıca, zeytin ağaçlarının yabani bitkiler ve diğer tarımsal ürünlerle bir arada bulunduğu karma ekim sistemleri (agrosilvopastoral sistemler) agro-ekolojik dayanıklılığı artırır. Bu çeşitlilik, zararlılara ve hastalıklara karşı direnci artırarak kimyasal girdilere duyulan ihtiyacı azaltır ve daha sürdürülebilir bir tarım modelini destekler. Akdeniz Havzası'nın biyoçeşitliliğini korumak için geleneksel zeytinliklerin korunmasını öncelik haline getirmek elzemdir. Bu peyzajlar, habitat tahribatı ve iklim değişikliği nedeniyle giderek daha savunmasız hale gelen birçok tür için sığınak sağlar. Doğa dostu tarım uygulamalarını yaygınlaştırmak, agroekolojik sistemleri teşvik etmek ve bu geleneksel yöntemleri sürdüren küçük üreticilere destek olmak, hem biyoçeşitliliği hem de yerel geçim kaynaklarını korumanın kritik adımlarıdır.

Geleneksel zeytinlikleri korumak, Akdeniz Biyolojik Çeşitlilik Sıcak Noktası'nı korumaktır.

Dünyada ve Türkiye'de Zeytinciliğin Güncel Durumu ve Gelecek Öngörülleri

Dr. Mustafa Tan

Ulusal Zeytin ve Zeytinyağı Konseyi (UZZK) Yönetim Kurulu Başkanı

Zeytin ağacının geçmişinin 12 bin yıl öncesine dayandığı, zeytin yetiştiriciliğinin ise 6 bin yıl önce Anadolu'da başladığı bilinmektedir (Kaynak: COI Yayınları). Zeytin ağacı Dünya üzerinde anavatanı Anadolu'dan 2 koldan yayılım gösterir. 1. yol adalar yoluyla Yunanistan, İtalya, İspanya, diğer yol ise Kıbrıs, Mısır, Cezayir, Tunus Fas gibi Kuzey Afrika Ülkeleri'ne doğrudur. Anadolu'dan Güney Avrupa ve Kuzey Afrika'yı içeren Akdeniz çanağından benzer iklim özellikleri taşıyan diğer ülkelere de uzanan zeytin yüzyıllar boyunca insanoğlunun en önemli besin ve sağlık kaynaklarından olmuştur. Zeytin kültürünün başlangıç noktasını oluşturan ülkemizde zeytin ve zeytinyağı güncel olarak 41 ilimizde yaygın bir coğrafyada en önemli geçim kaynaklarından biridir. Aydın, İzmir, Muğla, Balıkesir, Hatay, Manisa, Bursa, Çanakkale, Mersin, Kahramanmaraş, Gaziantep, Osmaniye, Antalya, Kilis ve Adana gibi şehirlerimiz zeytincilikte öne çıkan bölgeler olarak ülkenin toplam zeytin ve zeytinyağı üretiminin başını çekmektedirler. Ülkemizde 400 bin civarı üretici aile bulunmakta olup zeytin ve zeytincilik ülke tarımının %3,2'lik dilimini kapsamaktadır ve yaklaşık 10 milyon kişi dolaylı ya da direkt olarak geçimini bu sektörden sağlamaktadır. Yerel idarelerin olanakları, özel veya kamusal çabalar ve teşviklerle günümüzde yılda yaklaşık 2-3 milyon adet fidan dikimi yapılmaktadır.

2024-2025 üretim sezonunda Türkiye'de toplam 171.912.841 adet meyve veren, 32.524.093 adet meyve vermeyen ağacı olduğu ve toplam ağaç sayısında 2023-24 sezonuna göre %1,1 artış olduğu tahmin edilmektedir. UZZK ve Bornova Zeytincilik Araştırma Enstitüsü'nün koordinasyonunda oluşturulan Ulusal Zeytin ve Zeytinyağı Rekolte Tahmin Heyetlerimizin yaptığı çalışmalar çerçevesinde Türkiye genelinde

üretimin geçen seneye göre artarak ağaç başına ortalama 21 kg zeytin elde edileceği, buna bağlı olarak toplam elde edilecek zeytin miktarının bir önceki var yılı olan 2022-2023 üretim sezonuna göre %20,9, 2023-24 üretim sezona göre ise %136,8 artarak 3.600.000 ton olacağı düşünülmektedir. Ayrıca 2024-2025 sezonunda ülkemizde zeytin üretiminin en fazla olduğu Manisa, İzmir, Aydın, Balıkesir ve Mersin illeri mercek altına alındığında, sırasıyla en fazla toplam zeytin miktarına sahip oldukları ve Türkiye'deki toplam zeytin miktarının %61,3'ünü barındırdıkları tahmin edilmektedir. Gene bu son sezonda toplam zeytin üretiminin %79'u olan 2.850.000 tonun yağlıya ayrılacağı bundan da ortalama 1/6 randıman ile bir önceki var yılı olan 2022-2023 üretim sezonuna göre %12,6'lık, 2023-24 sezonuna göre ise %156,8'lik artışla 475.000 ton zeytinyağı elde edileceği varsayılmaktadır.

ÜLKEMİZDE VE DÜNYADA 2023-2024 SEZONU ZEYTİNYAĞI VE SOFRALIK ZEYTİN DURUMU
Dünya zeytinciliğine bakıldığında Uluslararası Zeytin Konseyi ve Olive Oil Times kaynaklarından alınan bilgilere göre bu yıla kadar bizden üretim bakımında önde olan, başta İspanya, İtalya, Tunus gibi ülkelerde zeytinyağı üretiminde 2023-24 sezonunda küresel iklim değişikliğinden kaynaklanan son 500 yılın en büyük kuraklığı ve hastalıklar nedeniyle büyük rekolte kayıpları görülmüştür. Ülkemiz ise dönem başı 163 bin ton ve 185 bin ton gerçekleşen rekolte ile birlikte 348 bin tonluk bir arz miktarına ulaşarak dünya 2'ncisi olmuştur. Bunun yaklaşık 165 bin tonu iç tüketimde kullanılmış 69 bin tonu da ihracata gitmiş ve bu sezona 114 bin ton dönem sonu stok devrolmuştur. Buna Afrin'den ihraç kaydı ile ülkemize giren 30 bin ton zeytinyağı da eklendiğinde dönem başı stok miktarı 144 bin ton olmuştur. 2024-2025 sezonuna ilişkin

rekolte komisyonlarının tahminlere göre 475 bin olan zeytinyağı rekoltesi buna eklendiğinde toplam 619 bin ton arz olacağı öngörülmektedir. Bu rakam ile bu sezon beklenen İspanya'nın 1.200-1.400 bin, Tunus'un 280-300 bin, Yunanistan'ın 250 bin ve İtalya'nın 220-240 bin tonluk zeytinyağı üretimlerinin arasında Dünya 2'nciliğimizin devam edeceği tahmin edilmektedir. 619 bin ton arzın 200 bin tonunun iç tüketimde kullanılacağı ve ihracatın da 160 bin ton seviyesine ulaşacağı varsayıldığında, 259 bin ton arz fazlası olacağı ve Afrin'den geleceği beklenen 30 bin ton zeytinyağı ile birlikte dönem sonunda 289 bin ton stok miktarına ulaşacağı öngörülmektedir. Sofralık zeytinde de geçtiğimiz yıl dönem başı görülen 417 bin tonluk üretim bu yılda da öngörülen 750 bin ton ile birleşince 1.167 bin tonluk arz miktarına ulaşacağımız ve Dünya liderliğimizin devam edeceği, hem ihracat hem de iç piyasada rekor düzeyde yeterlilik olacağı görülmektedir.

ZEYTİNCİLİĞİN GELİŞMESİ İÇİN NELER YAPILMALI?

Ulusal Zeytin ve Zeytinyağı Konseyi'nin (UZZK) vizyonu Türkiye'yi zeytinyağı kültürünün uluslararası düzeyde tanınan en önemli merkezlerinden biri, sofralık zeytindeyse ana merkezi haline getirmektir. Bu vizyondan hareketle UZZK sağlıklı beslenme, Akdeniz diyeti, kalite ve coğrafi özellikler ile organik üretim konularına vurguda bulunarak, üretim kalitesini yükseltme, markalaşma ve ülkemiz zeytinyağlarının iç bitkisel yağlar piyasasında

ve uluslararası zeytinyağı ve sofralık zeytin piyasasında payını artırmanın önemine dikkat çekmektedir.

Bu bağlamda geliştirilmesi gereken sektör politikaları şu şekilde sıralanabilir:

- Tarımsal üretimin kalitesi artırılmalıdır.
- Organik zeytinyağı üretimine önem verilmelidir.
- Sektördeki yapılanma ve düzenlemelerin iyileştirilmesine önem verilmelidir.
- Ülkemiz zeytinyağlarının coğrafi özelliklerinin ulusal ve uluslararası piyasada tanınması artarak devam etmelidir.
- Markalaşmaya daha fazla önem verilmeli, markaların tanınırlığı artırılmalıdır.
- Tarım satış kooperatifleri birliklerinin yeniden yapılandırma süreci tamamlanmalıdır.
- Teknik ve ekonomik araştırmalar geliştirilmelidir.
- Kamu düzenlemeleri sağlıklı ve istikrarlı bir yapıya kavuşturulmalı, bu çerçevede AB tarım müktesebatının üstlenilmesi için gerekli mevzuat uyumu ve projeler gerçekleştirilmelidir.
- Dış piyasada Türkiye menşeli zeytinyağlarının kalitesi konusunda UZZK'nın da çarpan etkisiyle promosyon kampanyaları düzenlenmelidir
- İhracat pazarlarında pazarlama kanallarının geliştirilmesi gerekmektedir.
- Sektörü ilgilendiren tüm kararlar sektör temsilcilerinin mutabakatı çerçevesinde alınmalıdır.

Geleneksel Zeytin Yetiştiriciliğimiz UNESCO Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'nde!

Afrika'da Botsvana'nın Kasane şehrinde Aralık 2023'te gerçekleştirilen 18. UNESCO Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Hükümetlerarası Komite Toplantısı'nda Türkiye'nin geleneksel zeytin yetiştiriciliği "UNESCO Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi"ne kaydedildi. Böylece, zeytincilikle ilgili yüzyıllardır kuşaktan kuşağa aktarılarak yaşatılan ağaç budama yöntemleri, zeytin toplama şekilleri ve zeytinyağı sıkma yöntemleri gibi bazı geleneksel bilgi, beceri ve usullerle birlikte zeytin toplama imeceleri, hayır gelenekleri, kutlamalar gibi onların etrafında şekillenen toplumsal uygulamalar da koruma altına alınmış oldu.

BARIŞ, SONSUZLUK, BİLGELİK VE UYUMUN SİMGESİ ZEYTİN AĞACI

Türkiye'de geleneksel zeytin yetiştiriciliği, delice adı verilen yabani zeytin ağaçlarının aşılınması, budanması, gübrenmesi, hasat edilmesi ve işlenmesi anlamına gelmektedir. Kullanılan yöntemler ideal toprak özellikleri, iklim ve gübre gibi doğayla ilişkili yüzyıllara dayanan bilgi ve uygulamalara dayanmaktadır. Zeytin ağaçları halk takvimine göre aşılınıp toplanmakta ve hasat mevsiminin başlangıcını ve sonunu çeşitli

ritüeller, festivaller ve sosyal uygulamalar (halk oyunları, danslar, yarışmalar ve ziyafetler gibi) belirlemektedir.

Geleneksel bilgi, yöntem ve uygulamalar yüzyıllar boyunca aile içinde ve köylerde sözlü olarak aktarılmış ve doğrudan uygulama yapılarak öğrenilmiştir. Günümüzde yayınlar, yaygın eğitim kursları ve bilgilendirme seminerleri de bunların yeni nesillere aktarılmasına katkı sağlamaktadır. Barış, sonsuzluk, bilgelik ve uyumla ilişkilendirilen zeytin ağacı ve yaprağının sembolizminin yanı sıra, zeytin yetiştiriciliğine ilişkin geleneksel uygulamalar toplum içindeki dayanışmayı, yardımlaşmayı ve uyumu da artırmaktadır. Aynı zamanda çevresel sürdürülebilirlik çabalarına da katkıda bulunmakta ve özellikle kırsal alanlarda sosyal ve kültürel kimliğin korunmasında önemli bir rol oynamaktadır.

UNESCO VE GELENEKSEL ZEYTİNCİLİĞİMİZ

Zeytinciliğimizin UNESCO Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'ne kaydedilmesinde aşağıdaki kriterler önemli rol oynamıştır.

GELENEKSEL RİTÜELLERİN KORUNMASI

Yabani zeytin ağaçlarının bakımı ve zeytinlerin işlenmesine ilişkin geleneksel bilgi, yöntem ve uygulamaların korunmasına ihtiyaç vardır. Geleneksel zeytinciliğimizde hasat mevsiminin başlangıcı ve bitişiyle ilgili ritüeller, sosyal uygulamalar ve festivaller mevcuttur. Bu ritüelleri uygulayanlar çoğunlukla kırsal bölgelerdeki küçük zeytinlik sahipleri ve çiftçilerdir. Erkekler zeytin ağaçlarını aşılayıp, budayıp gübrelerken kadınlar zeytinleri toplar, muhafaza ve fermente eder ve paketlerler. Taş yağ değirmenlerinde hem erkekler hem de kadınlar zeytinyağı çıkarırlar. STK'lar, kamu kurumları, araştırmacılar, özel müzeler ve geleneksel zeytinyağı üreticileri de bu ritüellerin koruyucuları arasında yer alırlar. Söz konusu geleneksel uygulamalar yüzyıllar boyunca kırsal alanlarda aileler ve yerel topluluklar yoluyla günümüze kadar aktarılmaya devam etmiş olup insan ve doğa arasında sürdürülebilir bir ilişkiyi teşvik eden, gelir kaynağı sağlayan ve çevresel sürdürülebilirliğe katkıda bulunan unsurlardır.

GELENEKSEL YÖNTEMLERE YÖNELİK TEHDİTLER

Zeytin ağaçlarının işlenmesiyle ilgili geleneksel bilgi ve beceriler tehdit altında olup acil korumaya ihtiyaç duyulmaktadır. Bu tehditlerin başında aşırı ticarileşme, kentleşme ve göç gelmektedir. Bunların yanı sıra üretim alanlarındaki artışa rağmen zeytin ağaçlarının sayılarında yaşanan hızlı azalma, zeytin ağacının aşılınması ve budamasına ilişkin geleneksel bilgi ve uygulamaların yok olması, tarımda modern ilaçlama yöntemlerinin ve kimyasal gübrelerin kullanımının artması, yerel zeytin çeşitlerinin ortadan kaybolması, zeytin hasadı ve işlenmesiyle ilgili geleneksel bilgi ve uygulamaların kaybı ve geleneksel bilgi ve zeytinyağı çıkarma yöntemlerinin yok olmaya yüz tutması gibi çok farklı tehditlerin varlığından bahsedilebilir.

YENİ NESİL KORUMA PLANI

Eğitsel faaliyetler, bilgilendirme toplantıları ve eğitimler, bilinçlendirme kampanyaları, akademik araştırmalar ve belgeseller gibi geçmişte uygulanan koruma yöntemlerinin yerine yerel toplulukların görev aldığı üç ana hedefi bulunan koruma planının uygulamaya konulması planlanmıştır:

- zeytinliklerin ve zeytin ağaçlarının korunması ve geliştirilmesi,
- geleneksel bilgi, yöntem, teknik ve uygulamaların envanterinin çıkarılması,

arşivlenmesi, korunması ve yeni nesillere aktarımının sürdürülmesi yoluyla geleneksel zeytinciliğin yaşamasının sağlanması ve (c) somut olmayan kültürel miras hakkında farkındalığın artırılması.

UNESCO Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması adaylık formu söz konusu yerel toplulukların katkılarıyla hazırlanmıştır. Bunun yanı sıra konu ile ilgili koruma planı yerel topluluk temsilcilerinin yer aldığı bir izleme komitesi kurulmasını ve bu kişilerin kültürel miras konusundaki bilgi ve becerilerini aktarmak için eğitmen olarak görev yapmalarını hedeflemektedir.

GELENEKSEL ZEYTİNCİLİĞİN TEMEL TAŞLARI: İMECE, BAŞAK, KALEM AŞISI, SALAMURA VE YAĞLIK

UNESCO'nun söz konusu tanımı yaparken temel aldığı geleneksel yöntemlere örnek olarak her ailenin bahçesindeki zeytin ağaçlarının toplanmasına yönelik 'imece' benzeri topluluk çabalarını, hasat sonunda ağaçların tepesinde bırakılan zeytinlerin kişisel tüketim için veya yerel fabrikalara satılmak üzere toplumun en yoksul üyelerine bağışlandığı 'başak' geleneğini, erkence aşı olarak da bilinen yabani zeytin ağaçlarının aşılınması konusunda bölgeye özgü 'kalem' aşısı uygulamasını, sofralık zeytin üretmeye yönelik 'salamura' ve 'yağlık' yöntemlerini vermek mümkündür.

Hasat zamanı erkeklerin zeytinleri sallayıcılarla dallardan toplamak için merdivenlere tırmanırken, kadınların zeytinleri aşağıdaki ağlardan toplayıp çuvallara koyduğu, yıkanıp taş havuza konulan zeytinlerin genellikle katırla çalıştırılan taş değirmende ezildiği, sıklımdan sonra elde edilen posanın çuvallara konulmasını takiben köylülerin yağ çıkarmak için sırayla zeytinlerin üzerinde yürüdüğü, çanaklar zeytinyağı ile doldurulduktan sonra yağların her köy üyesine dağıtılıp bir sonraki hasada kadar kullanıldığı geleneksel yöntemler ile bunların etrafında gelişen sosyo-kültürel yapı UNESCO tarafından Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras tanımı yapılmasında önemli bir etken olmuştur.

İLGİLİ KAYNAKLAR

- <https://ich.unesco.org/en/decisions/18.COM/8.A.2>
<https://www.unesco.org.tr/Home/AnnouncementDetail/6231>

Zeytinyanı

Zeytin Atlası

İklim değişikliğinin aşırı hava olayları, ani sıcaklık değişimleri, su stresi ve hastalıkların şiddetli gelişimi gibi giderek artan etkileriyle birlikte, zeytin peyzajları ve zeytin üretici topluluklar her geçen gün daha savunmasız hale gelmektedir. Son yapılan çalışmalar, kendi orijin habitatlarında tutulan ve yerinde korunan yerel zeytin çeşitlerinin iklim değişikliğinin etkilerine karşı daha dirençli olduğunu göstermektedir. Bu bulgular doğrultusunda Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), küresel olarak zeytin çeşitlerinin karakterizasyonunu ve kataloglanmasını başlatmış ve binden fazla yerel çeşidi kayıt altına almıştır. Örneklerin toplanması ve muhafaza edilmesi genetik materyali korumanın bir yolu olsa da, yerel çeşitlerin kendi habitatlarında korunması, yani yerinde (in-situ) koruma, peyzaj ve topluluk düzeyinde iklim değişikliğine karşı dayanıklılık elde etmek için zorunludur.

Bu noktadan yola çıkarak ANATOLİVAR Projesi'nin çalışma alanları içerisinde kalan Türkiye'nin 6 zeytincilik bölgesinde, anahtar kriterler kullanılarak yerel zeytin çeşitlerini ve üreticilerini tanımlayan bir envanter çalışması yapılmaktadır. Envanter, 'Türkiye'nin Zeytin Atlası' adıyla coğrafi olarak etkinleştirilmiş olarak çevrimiçi yayınlanacaktır. Projeyi yürüten Proje Evi Kooperatifi, Ulusal Zeytin ve Zeytinyağı Konseyi (UZZK) ve Slow Food tarafından Atlas'a dahil olacak zeytin

üreticilerini ve zeytin çeşitlerini belirlemek üzere bölge, iklim direnci ve sosyo-ekonomik koşullara ilişkin kriterlerin tanımlandığı bir panel oluşturulacak, panelin çalışma sonuçları düzenli olarak kamuoyuna duyurulacak ve üreticilerin seçilmesi aşamasında şeffaf ve katılımcı bir yol izlenecektir. Tanımlanan kriterlerle seçilen zeytin üreticilerinin ve çeşitlerinin iklim krizi etkilerine dirençli, sürdürülebilir ve adil tarım uygulamalarını temsil etmesi ve Avrupa Yeşil Mutabakatı'nın hedeflerine katkıda bulunması sağlanacaktır. Sürdürülebilirlik faktörleri arasında organik tarım ve geleneksel peyzaj uygulamaları, toprak ve su koruma önlemleri de dahil olmak üzere zeytin bahçelerinin yönetimi, toprak sağlığı yönetimi ilkelerinin entegrasyonu, biyoçeşitliliğin korunması, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı yer alacaktır. Ayrıca kriterler belirlenirken sosyo-ekonomik hususlar, adil ticaret uygulamaları, zeytin değer zinciri boyunca uygulanan cinsiyet eşitliği önlemleri de dahil olmak üzere yerel topluluklara destek, kültürel değerler, mutfakta kullanım şekilleri ve ekonomik uygulanabilirlik gibi faktörler de dikkate alınacaktır.

Slow Food, üretici topluluklarının insan, tarih, kültür ve doğa unsurlarının kesişmesiyle ortaya çıkan tek bir yerel ürün etrafında örgütlenmelerine yardımcı olmak amacıyla oluşturduğu "Presidia Projesi" kapsamında geliştirdiği zeytinyağı kılavuzlarını, mevcut Zeytinyağı Presidia üretim protokollerini ve

anlatı etiketlerini paylaşarak atlasın kriter belirleme sürecine katkıda bulunacaktır. Yerel odaklı bir kalite güvence programı olan ve üreticileri aktif paydaş katılımına dayalı olarak sertifikalandıran Slow Food'un Katılımcı Garanti Sistemi (KGS) metodolojisinin konsolidasyonu kapsamında zeytinyağı üretim zincirleri için bir kontrol listesi de geliştirecektir.

Proje kapsamında, dijital haritacılık platformları kullanılarak yerel zeytin çeşitlerinin ve çevrelerindeki peyzajların dijital bir haritasının oluşturulması ve bu çalışmanın sonuçlarının internet sitesine yerleştirilmiş interaktif bir WebGIS platformu aracılığıyla kamuoyuna sunulması planlanmaktadır. Haritalama teknolojileri ve araçları, zeytin üreticilerinin coğrafi konumlarını gösteren interaktif haritalar oluşturmak için kullanılacak ve bu şekilde bölgesel dağılımlarının ve kümelenmelerinin daha iyi anlaşılması sağlanacaktır.

Zeytin Atlası'nın tasarımında, zeytin ve zeytinyağı sektörünün üreticiler, uzmanlar, ilgili kuruluşlar gibi tüm aktörlerini birbirine bağlayan entegre bir harita olarak gezilebilen, aynı zamanda her üretici ve ilgili zeytin çeşitleri hakkında ayrıntılı sayfaların yer alacağı yenilikçi bir anlatım dili kullanılacaktır. Veritabanı proje ortakları, sivil toplum kuruluşları, araştırmacılar, üreticiler, tüketiciler de dahil olmak üzere geniş bir kullanıcı yelpazesi tarafından kolayca erişilebilir olacak şekilde tasarlanacak, kullanıcıların konum,

zeytin çeşitliliği veya iklim esnekliği göstergeleri gibi çeşitli kriterlere göre arama yapmasına, filtrelemesine ve bilgi almasına olanak tanıyan kullanıcı dostu bir arayüz geliştirilecektir.

Zeytin Atlası, a) zeytin çeşitlerinin korunmasında çoklu faydaların ve özellikle ekonomik, sosyal ve tarihi olmak üzere içsel katma değer katmanlarının bulunduğunu göstermeyi, b) üreticileri Türkiye'deki birçok yerde yerinde koruma anlayışına sahip çıkmaya ve uygulamaya teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca uluslararası koruma altındaki türler için küresel olarak önemli sıcak noktalar sayılan zeytin bahçelerinin biyoçeşitlilik ve habitat değerlerini de dikkate alacaktır. Atlas, bunların yanı sıra, karmaşık bir bütünsel zorluğu temsil eden 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi ile uyumlu olarak cinsiyet, gençlik ve çevre gibi kesişen konulara da değinecektir.

Zeytin Atlası, önemli bir ürün olarak zeytini ve ona biyoçeşitlilik ve sosyo-kültürel miras merkezleri anlamında bağlı olan peyzajları vurgulayacaktır. Aynı zamanda Avrupa Yeşil Mutabakatı'nın iklim, döngüsel ekonomi, kirlilik, biyoçeşitlilik ve "Tarlardan Çatala Stratejileri" gibi kilit noktalarını ve bunun zeytin sektörü ve üretim peyzajları ile ilgisini de ortaya koyacaktır. Atlas ayrıca, Türkiye zeytin biyoçeşitliliğinin ilk ve tek örneğini oluşturacak prestijli bir rehber kitap olarak da basılacaktır.

Avrupa Yeşil Mutabakatı ve Sürdürülebilir Tarım

2015 yılında Birleşmiş Milletler'e üye ülkeler tarafından bir yol haritası olarak kabul edilen 17 "Sürdürülebilir Kalkınma Amacı" refah ve esenliğin artırılması ve yoksulluğa son verilmesinin yanı sıra iklim değişikliği ile küresel mücadeleyi ekonomik ve sosyal açıdan kapsayıcı bir kalkınma modelinin ayrılmaz parçası haline getirmeyi öngörüyor. Bu süreçte, insan kaynaklı sera gazı salımlarını sınırlandırmaya ve azaltmaya yönelik çabaların yanı sıra iklim değişikliğinin, ekonomi, uluslararası ticaret, sağlık, göç, güvenlik gibi diğer küresel sorunlarla bağlantılı olarak ele alınması kaçınılmaz hale geliyor.

Bu süreci takiben Avrupa Birliği'nin 11 Aralık 2019 tarihinde açıkladığı Avrupa Yeşil Mutabakatı ise 2050 yılında ilk iklim-nötr kıta olma hedefini ortaya koyarak tüm politikalarının iklim değişikliği ekseninde yeniden şekillendirilmesi gerekliliğini ortaya koyuyor.

TARIMDA YEŞİL MUTABAKAT

Yeşil Mutabakat ile doğal kaynakları verimli kullanarak çevresel etkileri azaltma, biyoçeşitliliği koruma ve gıda güvenliğini sağlamada kilit bir role sahip olan tarımın doğa dostu bir yapıya dönüşmesi desteklenirken, aynı zamanda iklim değişikliği ile mücadelede de önemli bir araç olarak kullanılmasına yönelik çalışmalar hedefleniyor. Bu hedefler şu şekilde özetlenebilir:

- Jeopolitik belirsizlikler, iklim değişikliği ve biyoçeşitlilik kaybı karşısında gıda güvenliğini sağlamak
 - AB gıda sistemlerinin çevresel ve iklimsel etkilerini/ayak izini azaltmak
 - Gıda sisteminin iklim değişikliğine karşı dayanıklılığını artırmak
 - Tarladan sofraya rekabetçi sürdürülebilirliğe doğru küresel bir geçişe öncülük etmek
- Avrupa Birliği, bu çerçevede, ortak tarım

politikasının Yeşil Mutabakat kapsamında güncellenmesi gibi çalışmalara ek olarak, "Tarladan Sofraya" ve "Biyçeşitlilik" Stratejilerini de uygulamaya koyuyor. Bu yeni stratejilerin başarılı olabilmesi için aşağıdaki eylemlerin hayata geçirilmesi konusunda çalışmalar yürütülüyor.

TARLADAN SOFRAYA STRATEJİSİ'NİN HEDEFLERİ

- 2030 yılına kadar kimyasal pestisitlerin ve antimikrobiyallerin kullanımının %50 oranında azaltılması
- Tarımda kullanılan azot ve fosfor gibi aşırı besleyici maddelerin doğada birikmesi nedeniyle 2030'a kadar gübre kullanımının en

Tarladan Sofraya ve Biyçeşitlilik Stratejileri ile sürdürülebilir gıda sisteminin oluşturulması, doğanın korunması ve doğa üzerinde oluşturulan tahribatın giderilmesini hedefleyen Avrupa Birliği, Sorumlu Gıda Ticareti ve Pazarlama Uygulamalarına ilişkin AB Davranış Kuralları'nı 5 Temmuz 2021'de yürürlüğe koyarak bu konudaki ilk adımı atıyor.

KARBON NÖTR BİR 2050'YE DOĞRU

Avrupa'yı 2050 yılına kadar karbon nötr bir kıta haline getirmeyi hedefleyen Yeşil Mutabakat, Tarladan Sofraya Stratejisi'ni bu hedefin merkezine koyuyor. Mutabakat her koşulda işleyen sağlam ve esnek bir gıda sisteminin ve vatandaşlar için yeterli miktarda uygun gıda tedarikine erişim sağlayabilmenin önemini ortaya koyuyor. Ayrıca pestisitlere, antimikrobiyalere ve aşırı gübrelemeye bağımlılığı azaltmanın, organik tarımı artırmanın, hayvan refahını iyileştirmenin ve biyolojik çeşitlilik kaybını tersine çevirmenin acil bir ihtiyaç olduğunu belirtiyor. Tarladan Sofraya ve Biyolojik Çeşitlilik Stratejileri bu bağlamda Mutabakat'ın önemli birer parçasını oluşturuyor.

azından %20 azaltılması

- 2030 yılına kadar AB tarım arazilerinin %25'inde organik tarım yapılması
- 2030 yılına kadar perakende ve tüketici düzeyinde kişi başına gıda atığının yarıya indirilmesi
- Avrupa Yatırım Fonu (InvestEU Fund), Ortak Tarım Politikası (CAP) ve AB bütçesinden sağlanacak garantilerle Avrupalı şirketlerin sürdürülebilir yatırımlarındaki risklerin azaltılması, KOBİ'lerin finansal kaynaklara erişiminin sağlanması
- Tüm AB ikili ticaret anlaşmalarında iddialı sürdürülebilirlik hükümlerini içeren sürdürülebilir kalkınma bölümleri olması için çalışılması

BIYÇEŞİTLİLİK STRATEJİSİ'NİN HEDEFLERİ

- AB'nin kara ve deniz alanlarının en az %30'unun yasal olarak korunması ve ekolojik koridorların birbirine bağlanması
- Komisyon'un biyçeşitlilik kaybı dahil çevresel maliyetleri yansıtan vergi sistemlerini ve fiyatlandırmayı teşvik etmesi, çevresel bozulmayı önlemek ve düzeltmek için çevresel ayak izinin ölçülüp "kullanan öder" ve "kirlenen öder" ilkelerinin uygulamaya konulması

- Ticari anlaşmaların biyoçeşitlilik üzerindeki etkisinin daha fazla değerlendirilmesi ve mevcut ile yeni anlaşmaların biyoçeşitlilik hükümlerinin güçlendirmesi için çalışılması
- Ormanların tahribine yol açan ürünlerin AB pazarına girişini önlemek veya en aza indirmek ve orman dostu ithalat ile değer zincirlerini teşvik etmek için bir yasa teklifi sunulması ve yasadışı yaban hayatı ticaretini engellemek için bir dizi adım atılması

TÜRKİYE’NİN YEŞİL MUTABAKAT EYLEM PLANI
AB’nin ortaya koyduğu Yeşil Mutabakat çerçevesinde T.C. Ticaret Bakanlığı 2021 yılında ilgili tüm kamu ve özel sektör kuruluşlarıyla iş birliği yaparak Yeşil Mutabakat Eylem Planı’nı hazırladı. Söz konusu plan ile ülkemizin kalkınma hedefleriyle uyumlu bir şekilde sürdürülebilir, kaynak- etkin ve yeşil bir ekonomiye geçişin desteklenmesi amaçlanıyor. Planın “Sürdürülebilir Tarım” ve “İklim Değişikliği ile Mücadele” başlıklı eylem planı hedefleri ülkemizde bu konularda atılacak adımlar açısından önemli birer gösterge niteliği taşıyor ve konu ile ilgili hedefler, eylemler, takvim, sorumlu kurum, ilgili diğer kurumlar ve çıktıları da içeriyor. Eylem planının Sürdürülebilir Tarım hedefi doğrultusunda şu ana başlıklar yer alıyor:

PESTİSİT VE ANTI-MİKROBİYALLERİN KULLANIMININ AZALTILMASI

Ülkemizde pestisit ve anti-mikrobiyallerin kullanımının azaltılmasına yönelik çalışmalar yürütülmesi ve pestisitlerin azaltılmasına yönelik çalışmalar çerçevesinde, biyolojik ve biyoteknik mücadele yöntemlerinin kullanımının yaygınlaştırılması.

ORGANİK TARIMIN GELİŞTİRİLMESİ

1 Ocak 2022 tarihinde yürürlüğe giren AB yeni organik tarım mevzuatı ile ilgili yönetmeliğin uyumunun tamamlanarak AB ile ülkemiz arasında organik tarım alanında karşılıklı tanıma sağlanması.

KİMYASAL GÜBRE KULLANIMININ AZALTILMASI

Hammadde dışı bağımlı kimyasal gübrelerin kullanım miktarının azaltılması, yeni nesil ve yavaş salımlı gübrelerin kullanım miktarlarının belirlenmesi ile birim bitki besin maddesi kaybının azaltılarak doğaya daha az kimyasal salımının ve sürdürülebilir toprak verimliliğinin sağlanması.

ARAZİ TOPLULAŞTIRMA FAALİYETLERİ

Arazi toplulaştırma tescil faaliyetleri yürütülmesi.

TARIMDA YENİLENEBİLİR ENERJİ KULLANIMININ ARTIRILMASI

Aydın, Denizli, İzmir ve Ağrı illerinde mevcut jeotermal kaynakların Tarıma Dayalı (jeotermal sera) İhtisas Organize Sanayi Bölgeleri’nde kullanılmaya başlanması. Yenilenebilir enerji kullanan seraların ve üretim tesislerinin desteklenmesi ve tarımda yenilenebilir enerji üretimi ve kullanımının yaygınlaştırılması.

TARIMSAL ÜRETİMDE ATIK VE ARTIK YÖNETİMİNİN GELİŞTİRİLMESİ

Tarımsal üretimde atık ve artıkların tekrar değerlendirilmesi konusunda AR-GE çalışmalarının tamamlanması. Tarımsal atıkların toprağa uygulanması ve enerji olarak değerlendirilmesi amacıyla atık ve artık yönetiminin geliştirilmesine katkı sağlayacak araştırmaların yapılması.

GIDA KAYIP VE İSRAFININ AZALTILMASI

Gıda artık ve atıklarının geri dönüşümünün sağlanmasına yönelik farkındalık yaratma ve tüketicinin bilinçlendirilmesi çalışmalarının yapılması. Gıda israfına yönelik bilinçlendirmenin artırılması. Satış ve toplu tüketim hizmetleri sağlayan yerlerde işletmecilere yönelik olarak gıda israfıyla mücadele amacıyla kontrol listeleri hazırlanması.

AB TARLADAN SOFRAYA STRATEJİSİ VE BİYOÇEŞİTLİLİK STRATEJİLERİNE İLİŞKİN FARKINDALIK YARATILMASI

AB’nin Tarladan Sofraya ve Biyoçeşitlilik Stratejilerine ilişkin bilgilendirme faaliyetleri ile atılması gerekli adımlar hakkında farkındalık yaratılması.

İLGİLİ KAYNAKLAR

https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en

T.C. Ticaret Bakanlığı, Yeşil Mutabakat Eylem Planı, 2021

T.C. Ticaret Bakanlığı, AB Sürdürülebilir Tarım Politikaları

<https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/yesil-mutabakat/ab-surdurulebilir-tarim-politikalari>

PROJE EVİ KOOPERATİFİ

www.proje.info
www.anatolivar.org
info@proje.info.tr
+90 216 338 26 65

www.uzk.org
www.slowfood.com

f **@** **in** **X** /anatolivar

Bu bülten Avrupa Birliği tarafından finanse edilmiştir. İçeriğinden yalnızca Proje Evi Kooperatifi sorumludur ve Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.